

Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені К.Д.УШИНСЬКОГО»
Навчально-науковий інститут фізичної культури спорту та спеціальної освіти
Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

**ПРОБЛЕМИ СПЕЦІАЛЬНОЇ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ І
РЕАБІЛІТАЦІЇ**

Матеріали XXVIII всеукраїнської науково-практичної конференції

Одеса 2025

УДК 376

П781

ДРУКУЄТЬСЯ ЗА РІШЕННЯМ

Вченої Ради ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» (протокол № 5 від 30.10.25р.)

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Гончар І.Л. – професор, доктор педагогічних наук, професор кафедри спортивних дисциплін Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

Кисличенко В.А. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти ННПІ імені О.В.Сухомлинського НУК імені адмірала Макарова

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

*Головний редактор – професор **Форостян О.І.***

*Відповідальний редактор – професор **Соколова Г.Б.***

*Технічний редактор – доцент **Начинова О.В.***

Члени редколегії:

Арнаутова Л.В. – доцент, кандидат медичних наук, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського;

Лещій Н.П. – професор, доктор педагогічних наук, професор кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського;

Маматова З.Р. – старший викладач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського;

Орленко І.М. – доктор філософії, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського;

Григорєва Л.В. – директор, вчитель-методист, спеціаліст вищої категорії Одеської спеціальної школи № 75 I-II ступенів Одеської міської ради Одеської області.

Проблеми реабілітації: Збірник наукових праць, Одеса, / редколегія О.Ф.Форостян та ін. – Одеса: видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2025. – 208 с.

УДК 376

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» 2025

ЗМІСТ

Тематичний напрям: Сучасні проблеми корекційно-реабілітаційної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах воєнного стану

Аймедов К.В., Грицик О.Ю., Попова О.В. РОЗЛАДИ ХАРЧОВОЇ ПОВЕДІНКИ ЯК ПСИХОСОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА ДІТЕЙ І ПІДЛІТКІВ У КОНТЕКСТІ ВОЄННОГО СТАНУ	6
Ващишина О.А. ЛОГОПЕДИЧНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕТРУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	10
Начинова О.В., Козявіна К.С. ОСОБЛИВОСТІ КОРЕКЦІЙНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: АДАПТАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ ТА ПРАКТИЧНІ ПІДХОДИ	14
Тематичний напрям: Корекційно-розвивальні технології у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами (логопедичні, психокорекційні, педагогічні практики)	
Арнаутова Л.В., Аветісян К. А. ЛОГОПЕДИЧНА ДОПОМОГА ДІТЯМ ІЗ ЗАЇКАННЯМ: СУЧАСНІ МЕТОДИ ТА СТРАТЕГІЇ ДЛЯ ПОЛІПШЕННЯ МОВЛЕННЄВОЇ ПЛАВНОСТІ	17
Арнаутова Л.В., Аніщенко А.В. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ІЗ ВРОДЖЕНИМИ НЕЗРОЩЕННЯМИ ГУБИ І ПІДНЕБІННЯ	20
Арнаутова Л.В., Кашук Д.Д. ВИКОРИСТАННЯ ІГОР ТА ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДИК ДЛЯ КОРЕКЦІЇ МОВЛЕННЄВИХ ПОРУШЕНЬ У ДІТЕЙ З АЛАЛІЄЮ	24
Арнаутова Л.В., Косюга О.А. ПРОБЛЕМИ МОВЛЕННЄВОЇ САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ У ДІТЕЙ БІЛІНГВІВ І ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ	28
Арнаутова Л.В., Стоянова М. ОСОБЛИВОСТІ КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З НИЗЬКОЮ АБО НЕДОСТАТНЬОЮ САМООЦІНКОЮ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ	32
Арнаутова Л.В., Фурман М.Г. ПРОБЛЕМИ ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ ІЗ ЗАЇКАННЯМ	36
Галущенко В.І., Уразова Л. Я. АКТИВІЗАЦІЯ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З АЛАЛІЄЮ	38
Галущенко В. І., Ставенко П.А. ЗАСОБИ ТА НАПРЯМКИ КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИТКОВОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ.	41
Галущенко В.І., Ткаченко І.Г. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ СКЛАДОВОЇ НА УРОКАХ ЧИТАННЯ У РОБОТІ З ДІТЬМИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ТІПМ.	45
Горбатюк О.Л., Ганич А.М. ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ІЗ СДУГ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	50
Горбатюк О.Л., Молявко К.О. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СЛУХОВОГО СПРИЙНЯТТЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ	54
Іщенко В.М. ДЕЯКІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ У ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ	57
Кабельнікова Н.В., Юрко О.О. МАРКЕРИ АРТИКУЛЯЦІЙНОЇ ДИСПРАКСІЇ ПРИ ДИФЕРЕНЦІЙНІЙ ДІАГНОСТИЦІ	60
Константинов Д.С., Лялюшкіна В.В. ІНТЕГРАЦІЯ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ ТА ЛОГОПЕДИЧНИХ ВПРАВ У ФОРМУВАННІ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	66

6.Трофименко, Л.І. Дослідження особливостей складової структури слова у дітей з алалією. Матеріали III Міжнародної наукової конференції «Технології, інструменти та стратегії реалізації наукових досліджень» (м. Львів, 15 квітня, 2022 р.). Європейська наукова платформа. Вінниця (с. 50 – 55). <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731096>

Арнаутова Л.В., Косюга О.А.

ПРОБЛЕМИ МОВЛЕННЕВОЇ САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ У ДІТЕЙ БІЛІНГВІВ І ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Постановка проблеми. У сучасному світі двомовність стає все більш розповсюдженим явищем, особливо серед дітей, які ростуть у сім'ях, де використовуються дві або більше мов. Вивчення білінгвізму свідчить про численні переваги для когнітивного, соціального та культурного розвитку дитини. Проте, поряд із цим, у дітей-білінгвів можуть виникати складнощі з мовленнєвою самоідентифікацією – процесом усвідомлення мовної власної ідентичності, який тісно пов'язаний із соціальним становленням і психологічним комфортом дитини. Проблеми мовленнєвої самоідентифікації можуть впливати на гармонійний розвиток мовлення, самооцінку, мотивацію до вивчення мов і комунікацію в суспільстві.

Актуальність дослідження обумовлена зростаючою необхідністю підтримки двомовних дітей у рамках освітніх та корекційних програм, спрямованих на формування позитивної мовленнєвої ідентичності та подолання труднощів адаптації в різних соціокультурних середовищах. Основні виклики у цій сфері пов'язані з тим, що білінгвальні діти часто стикаються з проблемами вибору домінуючої мови, внутрішніми конфліктами через різницю між мовними контекстами та можливою негативною реакцією оточення на одну з мов.

Аналіз основних досліджень. Науковці попередньо відзначають, що мовленнєва самоідентифікація формується на перетині лінгвістичних, психологічних і соціокультурних чинників. Дослідження показують, що створення стабільної мовної ідентичності особливо складне для дітей, які мають нерівномірний розвиток двох мов, або коли одна з мов вважається менш престижною в соціумі. Це може призводити до заниженої самооцінки за зменшення активності у спілкуванні.

Проблематика мовленнєвої самоідентифікації у дітей-білінгвів сьогодні розглядається з урахуванням багатьох аспектів: лінгвістичного, психологічного, педагогічного та соціального. Основний акцент робиться на тому, що мовленнєва самоідентифікація є результатом взаємодії мовних навичок, особистісних переживань дитини і впливу соціокультурного середовища, де вона розвивається. Діти, які зростають у підтриманому

двомовному середовищі зазвичай демонструють кращі когнітивні здібності, більшу мотивацію до спілкування і зміцнену мовленнєву ідентичність [1].

Водночас психологічні бар'єри, такі як мовна тривога та сором'язливість, можуть бути викликані соціальними стереотипами і тиском з боку оточення, що чинить негативний вплив на формування мовленнєвої самоідентифікації. Ці стани гальмують мовленнєву активність і погіршують якість засвоєння мовних структур обох мов [4].

Дослідження проблем мовної інтерференції та змішування мов у дітей-білінгвів детально проаналізовано у численних лінгвістичних роботах. Вчені відзначають, що хоча інтерференція є природною стадією у білінгвальному мовленні, тривалі та інтенсивні прояви можуть вказувати на потребу корекційної роботи, яка сприяла б диференціації мовних систем і формуванню навичок адаптивного коду переключення [5].

Також важливими є дослідження ролі сім'ї і педагогів у формуванні мовної ідентичності. Підтримка з боку дорослих у вигляді позитивної мотивації, створення сприятливого мовного середовища і використання інноваційних методик, таких як альтернативні системи комунікації PECS, позитивно впливають на подолання комунікативних бар'єрів, а й формує впевненість дитини у користуванні двома мовами [2].

Підсумовуючи, сучасні дослідження вказують на те, що ефективна підтримка мовленнєвої самоідентифікації у дітей-білінгвів має базуватися на комплексі педагогічних, психологічних і лінгвістичних заходів, що враховують індивідуальні особливості дитини, а також соціокультурний контекст, у якому вона розвивається.

Мета статті: Дослідити проблеми мовленнєвої самоідентифікації у дітей-білінгвів та визначити ефективні шляхи їх подолання через створення сприятливих умов для розвитку мовної ідентичності, підвищення мовленнєвої активності та соціальної адаптації двомовних дітей.

Виклад основного матеріалу дослідження: Процес мовленнєвої самоідентифікації є складним і багатогранним феноменом, що формується на перетині мовних, психологічних і соціокультурних чинників. Білінгвізм, хоча і є природним явищем у багатьох родинах та спільнотах, супроводжується у дітей труднощами, пов'язаними з тим, як вони сприймають, розуміють і вживають обидві мови в різних життєвих контекстах. Це безпосередньо впливає на їхнє відчуття мовної ідентичності – усвідомлення того, яка мова є «своєю», якою мовою комфортно висловлюватись і з якою мовою вони асоціюють себе в суспільстві [3].

Ключові проблеми є наступними: мовне соромлення, мовна тривога, змішаність мов, наслідком яких є знижена комунікативна ефективність та розлад мовленнєвої активності. У таких умовах діти можуть уникати спілкування рідною мовою або, навпаки, мати обмежений словниковий запас у другій мові. Роль педагогів і батьків полягає у створенні мовного середовища, що підтримує двомовність як цінність, а також у наданні психологічної підтримки [3].

Шляхи подолання: Афіліація дитини може бути значно покращена через застосування комплексу заходів корекційної роботи і психологічного супроводу. По-перше, використання альтернативних систем комунікації, допомагає дітям з додатковими мовленнєвими потребами розвивати навички спонтанного спілкування та формувати зв'язок між бажаннями і мовними засобами [2].

По-друге, важливо формувати підтримуюче мовне середовище, де дитина може вільно використовувати обидві мови без негативних оцінок зі сторони дорослих і однолітків. Соціальна підтримка, інтеграція культурних компонентів та активне залучення сім'ї у процес мовного навчання посилюють позитивне ставлення до власної мовленнєвої ідентичності.

По-третє, застосування інноваційних методик навчання, психологічної адаптації та педагогічної корекції допомагає знизити ризики мовної тривоги та конфліктів і сприяє збільшенню мовленнєвої активності через ігрову діяльність, рольові імітації та розвиток емоційного інтелекту [1].

Для дітей білінгвів мовленнєва самоідентифікація є динамічним процесом. Вона може змінюватися залежно від середовища, соціальної підтримки, ставлення оточення до кожної з мов і особистого досвіду дитини. Якщо одна з мов зазнає суспільної дискримінації або вважається менш престижною, у дитини може виникнути внутрішній конфлікт, який проявляється в мовній тривозі, сором'язливості або уникаючій поведінці щодо використання цієї мови. Ці фактори часто знижують мовленнєву активність, сприяючи виникненню проблем із засвоєнням лексики, граматики та правильною артикуляцією [1].

Окрім соціальних і психологічних бар'єрів, значну роль відіграють лінгвістичні аспекти. Нерівномірний розвиток мов у білінгвів призводить до інтерференції – позначення явища, коли елементи однієї мови впливають на іншу, що може спричинити помилки на рівні фонетики, лексики або граматики. Така мовна змішаність у малих дітей часто стає джерелом невпевненості і викликів у спілкуванні як з дорослими, так і з однолітками. Діти можуть відчувати труднощі в розпізнаванні і правильному вживанні слів у відповідних контекстах, що поглиблює їхні мовні сумніви [5].

Вирішення проблем мовленнєвої самоідентифікації у дітей білінгвів вимагає комплексного підходу, який передбачає взаємодію педагогів, психологів, логопедів і сім'ї. Одним із ефективних інструментів корекції є впровадження альтернативних систем комунікації, які дозволяють майже з перших етапів навчання розвивати у дітей навички ініціювати і підтримувати спілкування [2].

Крім того, важливим є створення середовища, яке підтримує двомовність у природному вигляді, без надмірного фокусування на «помилках» чи невідповідностях. Це досягається через впровадження програм навчання, які враховують культурний і мовний контекст дитини, а також через залучення сім'ї до активної комунікації мовами, зо використовуються. Коли

дитина бачить, що обидві мови є цінними і прийнятими, підвищується її мотивація до їх використання і розвитку[3].

Психологічна підтримка також має ключове значення у подоланні мовленнєвих труднощів. Робота з психологом допомагає дитині впоратися з тривогою, яка може виникати у двомовному мовленнєвому середовищі, сприяє розвитку емоційного інтелекту і формує позитивне ставлення до власної мовної унікальності. Застосування рольових ігор, імітаційних технік та творчих методик стають ефективними у підвищенні мовної активності та зниженні страху висловлюватися [1].

На рівні методик навчання і корекції акцент робиться на ігрових формах роботи, поступовому ускладненні комунікативних завдань і використанні мультимедійних і візуальних матеріалів, що стимулюють інтерес і увагу дітей. Успішна двомовність у дітей залежить від їхнього досвіду позитивного мовного спілкування тому педагоги і логопеди повинні забезпечити такі умови, де кожна мова не є предметом суперечок чи конфліктів, а ресурсом розвитку [4].

Таким чином, проблеми мовленнєвої самоідентифікації у дітей-білінгвів є складним, але розв'язуваним викликом, що потребує міждисциплінарного підходу, спрямованого на підтримку мовного, психологічного та соціального благополуччя дитини. Використання альтернативних комунікаційних систем, створення підтримуючого мовного середовища та психологічна допомога – основні шляхи подолання цих проблем, що сприяють гармонійному розвитку білінгвальних дітей і формуванню їхньої мовленнєвої ідентичності [4].

Висновки та перспективи. Проблеми мовленнєвої самоідентифікації у дітей-білінгвів становлять важливу педагогічну та психологічну складову, що вимагає комплексного підходу до їх подолання. Формування позитивної мовленнєвої ідентичності є запорукою успішної мовної активності, розвитку комунікативних навичок і соціальної адаптації двомовних дітей. Підтримка двомовності у сприятливому соціокультурному середовищі, створення безпечно-підтримуючого мовного простору та усвідомлення цінності обох мов сприяють зміцненню самооцінки дитини і розвитку її мовленнєвого потенціалу.

Психологічний супровід, зокрема робота з подолання мовної тривоги та сором'язливості, відіграє ключову роль у знятті внутрішніх бар'єрів для вільного володіння двома мовами. Використання інноваційних педагогічних методик, спрямованих на активізацію мовлення через ігрову діяльність, ситуаційне моделювання та розвиток емоційного інтелекту, є перспективним напрямом у підтримці мовленнєвої самоідентифікації дітей-білінгвів.

Подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку комплексних програм, які інтегрують лінгвістичні, психологічні та соціальні аспекти розвитку двомовності з урахуванням індивідуальних особливостей дитини. Важливо також вдосконалювати методики створення позитивного мовного середовища в сім'ї, закладах освіти та соціумі загалом.

Таким чином, подолання мовленнєвих труднощів у дітей-білінгвів та підтримка їхньої мовленнєвої ідентичності відкривають широкі можливості для гармонійного особистісного розвитку, успішної соціалізації і реалізації мовного потенціалу в сучасному мультикультурному світі.

Список використаних джерел:

1. Адамюк Н. Б. Технології білінгвального навчання / Н. Б. Адамюк. – Київ: Інститут педагогіки НАПН України, 2021. – 114 с.
2. Кравець Л. В. Динаміка пізнавально-інформаційного розвитку дітей-білінгвів / Л. В. Кравець // Психолінгвістика. – 2019. – № 25. – С. 75–89.
3. Матвеєва Н. Р. Соціолінгвістичні чинники мовної поведінки дітей-білінгвів / Н. Р. Матвеєва // Національна академія наук України. – 2021. – С. 25–37.
4. Перетятко Л. Г. Аналіз проблеми особистісних конструктів при білінгвізмі / Л. Г. Перетятко // Педагогічний дискурс. — 2020. — № 28. — С. 101–108.
5. Соколова С. Білінгвізм в Україні і проблеми національної ідентичності / С. Соколова // *Balkanica et Slavia*. – 2022. – №1. – С. 41–53.

Арнаутова Л.В., Стоянова М.

ОСОБЛИВОСТІ КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З НИЗЬКОЮ АБО НЕДОСТАТНЬОЮ САМООЦІНКОЮ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ

Постановка проблеми. Формування адекватної самооцінки є важливою умовою розвитку гармонійної особистості. У дітей з низькою або недостатньою самооцінкою виникають труднощі у спілкуванні, навчанні, самореалізації, що потребує спеціально організованої корекційної роботи. У сучасних умовах розвитку освіти все більшої актуальності набуває проблема формування в дітей адекватної самооцінки, яка є важливим чинником становлення особистості, розвитку її пізнавальної діяльності та соціалізації. Низька або недостатня самооцінка часто призводить до виникнення труднощів у навчанні, зниження мотивації, невпевненості у власних силах, уникнення нових завдань та соціальних контактів. У дітей із різними порушеннями розвитку ця проблема проявляється ще гостріше, адже вони схильні порівнювати свої досягнення з результатами однолітків, що посилює почуття меншовартості. Водночас самооцінка має не лише особистісне, але й педагогічне значення: вона визначає рівень активності дитини, її здатність до подолання труднощів, прийняття власних помилок і руху вперед. Тому формування позитивного уявлення про себе, власні можливості та досягнення є одним із пріоритетних завдань сучасної корекційної педагогіки. Незважаючи на значну кількість наукових досліджень, присвячених питанням розвитку особистості та формування самооцінки, питання організації ефективної

Наукове видання

ПРОБЛЕМИ РЕАБІЛІТАЦІЇ
Збірник наукових праць

За зміст та орфографічне оформлення відповідальність несуть автори наукових робіт